

Oponentský posudek na bakalářskou práci Andrey Mosslerové Subjektivní prožívání a porozumění partnerské žárlivosti žen v době jejich těhotenství

Bakalářská práce čítající zhruba 50 stran textu se dělí na přibližně rovnocennou teoretickou a empirickou část. Teoretická část se věnuje především prožívání žárlivosti a „sociobiologickým“ vysvětlením tohoto fenoménu. Empirická část představuje kvalitativní výzkum vnímání žárlivosti těhotnými ženami.

Teoretická část bohužel neplní účel, který by měla. Konkrétně ani nepodává kvalitní teoretický úvod do problematiky, ani neslouží k vyvození relevantních výzkumných otázek a oprávněných předpokladů pro část empirickou. Problémem jsou zde především nedostatečné a nekvalitní literární zdroje, mezi kterými najdeme několik obecných učebnic, jednu nepříliš moderní monografii věnovanou přímo žárlivosti, několik populárně naučných knih a v okrajových a nesystematických případech několik odborných článků. Příkladem může být rozbor hormonálních změn v těhotenství, který je čerpán z knihy Stoppardová, M. (2007). *Od početí k porodu*. Praha: Fragment.

Z neznámého důvodu je největší prostor věnovaný „sociobiologické“ teorii a jejímu zdůvodnění žárlivosti. Zde platí dvojnásobně, že zdroje pro shrnutí těchto evolučně orientovaných úvah jsou nevhodně zvoleny. Rozhodně není správné čerpat teorii k určité škole z pera autorů konkurenční teorie, nebo z přes 10 let staré učebnice, která opomíjí dalších 10 let výzkumu, který jistě problematiku značně upřesnil. Na druhou stranu lze ocenit, že zde autorka sáhla i k primární literatuře (Buss), následované její kritikou (Harris a Christenfeld 1996 atd.) a dokonce zpětnou reakcí původního autora evoluční teorie. Nicméně jakoby tento záblesk hlubšího pochopení problematiky velmi rychle pominul a dále už se dozvídáme jen, že „sociobiologická“ teorie „na žárlivost nahlíží v podstatě jako na prostředek, který má jedincům dopomoci k tomu, aby byly jejich vlastní geny zdárně šířeny do dalších generací“. Problém vidím již v odkazu na „sociobiologický“ přístup. Buss by se jistě urazil, kdyby byl nazván sociobiologem. Nikdy se za něj nepovažoval, ostatně by to bylo poměrně divné, protože dnes už tento obor prakticky neexistuje. Pokud toto označení pochází z knihy White a Mullen (2006), svědčí to jen o tom, že je potřeba čerpat z primárních zdrojů, nikoli sekundárních. Výše uvedená věta o šíření genů je autorkou této práce několikrát použita značně zjednodušující zkratka, která zní dost směšně, a to nejen z pohledu humanitních či sociálních věd, ale (možná především) z pohledu věd evolučních. Žárlivost je, když už, evoluční psychologii považována za behaviorální adaptaci, jejíž ultimátní funkcí je udržení kvalitního a perspektivního partnera a, v případě muže, případně maximalizace pravděpodobnosti otcovství u případného potomka. Obojí, jak udržení kvalitního partnera, tak vysoká pravděpodobnost otcovství pak v konci přispívá k biologické zdatnosti jedince, neboli, řečeno již dnes příliš nepoužívaným sociobiologickým jazykem, k šíření genů do dalších generací. Podobných behaviorálních adaptací spojených se získáváním a udržením partnera ovšem máme mnoho, jejich použití je velmi komplexní a specifické a určitě bychom neřekli, že adaptivní chování je nějakým souborem „prostředků, jak šířit geny“ nebo žárlivost že by byla „opatření“ na udržení partnera.

Co se týče druhého problému, autorka zde v zásadě příliš odvážně a na vlastní pěst (místo prostřednictvím literatury), provedla odvození evolučního („sociobiologického“) předpokladu ohledně žárlivosti žen v těhotenství z Triversovy teorie rodičovských investic. Prvním problémem zde je, že již samotnou Triversovu teorii popisuje zkratkovitým a nepřesným způsobem. Zadruhé je velmi zavádějící od jejího obecného principu přímo odvodit pohlavní odlišnosti v žárlivosti u člověka. A to především proto, že lidská specifika v péči o potomky nejsou vzata v potaz.

Konkrétně chybí pojednání lidských partnerských a rodičovských specifík (párové svazky, párovací strategie, otcovská péče atd.) a několika základních fenoménů, které stojí mezi teorií rodičovských investic a vysvětlením žárlivosti, a to především nevěry (s jejími adaptivními pohlavními specifiky), a mate-guardingu. Bez těchto fenoménů nedává celá teorie smysl. Muži údajně žárlí, protože chtějí šířit svoje geny. Proč se tedy ale vůbec obtěžují partnerským vztahem? Proč nejsou více promiskuitní? Výsledkem těchto odvážných zkratk je vyvození předpokladu (zmíněného spíše mimochodem v textu, než strukturovaně odvozeného), že ženy budou více žárlit v těhotenství, protože je pro ně aktuálnější téma zdrojů (které jim má muž poskytnout). Pokud by ale autorka do svých úvah zahrнула např. otcovskou péči, získala by mnohem komplexnější obrázek. Opomenutí otcovské péče v teorii a předpokladech je základní chyba. Kvůli lidské otcovské péči je totiž celé ženské žárlení složitější záležitostí. Muž totiž neinvestuje pouze do ženy, ale také do dítěte. A pokud je dítě již na cestě a muž nemá podezření, že není jeho, je pro něj samotného dost nevýhodné dítě (a jeho matku) opustit. Rozhodně si to bude rozmýšlet víc než opuštění samotné partnerky. Autorka ale vůbec nenavrhuje jako možnost, že by ženám během těhotenství skutečně hrozilo menší nebezpečí opuštění či nevěry partnera (přestože těhotné svorně odpovídají, že žárlivost u nich v těhotenství klesla).

Ale ani další části teorie nepovažuji za lepší. Např. projevy žárlivosti je velmi nestrukturovaná a nekoncepční kapitola. Mám nedůvěru jak k výčtu emocí, které provází žárlivost (proč vypadla úzkost, když v jiných částech knihy je uváděna jako hlavní nedílná součást žárlivosti?). Tak k výčtu chování. Nekoncepčně je zde zařazeno pár vět o diagnostice patologické žárlivosti.

Nejvíce odbytá je tematika hormonů. Kapitola Stručně o hormonech působí, jako že je s nedostatkem porozumění přepsaná z příbalového letáku na hormonální antikoncepci. Změny prožívání během těhotenství, což je naprosto zásadní téma pro tuto práci a také téma velmi zajímavé, je zpracováno velmi špatně, pouze z populární literatury. Důvěryhodnost a přesnost takových informací je bohužel velmi nízká.

Empirická část je poměrně kvalitní po stránce metod sběru dat. Ač se nepodařilo získat příliš homogenní vzorek, například vliv bude mít rozdíl mezi prvoroďičkou a druhoroďičkou, ženou po 15 letech s partnerem a po 2, zdá se, že nasbíraný materiál dává poměrně jednotný obrázek o problematice. Okruhy otázek jsou voleny dobře. Nejsou ale v práci dostatečně odůvodněny a především se nezdaří být v analýze dostatečně vytěženy (např. prožívané emoce, zvládnutí žárlivosti atd.). Z hlediska analytických postupů mi není jasný soulad mezi fenomenologickou metodou a horizontální analýzou dat. Nepředpokládá fenomenologická metoda spíš hloubkovou analýzu?

Data, která se podařilo získat, jsou jistě poměrně bohatá a umožňují vytěžit mnoho zajímavých poznatků. Nejsm si ale jistá, zda se to autorce zde podařilo.

Podobnými zkresleními jako teorie, spíše ještě se prohlubujícími, trpí část diskuze. Interpretace jsou obecně velmi málo opřené o literaturu, pokud jsou postavené na teoretických základech, tak často nepřesných nebo chybných. I zde se táhne důsledek chybného předpokladu, že těhotné ženy budou více žárlit z důvodu (sílcí) obavy ze ztráty partnerových investic. Další zásadní chybou je odpojení hormonálního vysvětlení od vysvětlení psychologického. Hormonální procesy jsou pouze mechanismem, fyziologickým přepisem, procesů psychologických. Způsob interpretace ve smyslu, že pokud nenacházíme vysvětlení na psychologické úrovni, bude to zřejmě hormony... nepřesahuje úroveň podprůměrného článku v časopise pro ženy. Tím zdaleka neříkám, že není

vhodné zabývat se hormonálními procesy během těhotenství (ani to ovšem bohužel autorka nedělá). Jen tvrdím, že pokud chceme tvrdit, že hormonální procesy mají na úrovni chování důsledky, které jsou neadaptivní a představují tedy např. vedlejší projev něčeho jiného, je potřeba toto velmi řádně zdůvodnit a opřít o literaturu. Jinak je vždy mnohem vhodnější předpokládat, že jakýkoli fyziologický projev se projevuje prožíváním a chováním, které je v dané situaci adaptivní (pokud nás zajímá evoluční funkce) či smysluplné (pokud nás zajímá obecně psychologický výklad).

Celkově hodnotím práci jako nepříliš zdařilou. Teoretický úvod nepřipravuje kvalitně na téma empirického výzkumu, následně jsou získána zajímavá data, ovšem nepřesvědčivě zpracována a velmi neprofesionálně interpretována. Standard bakalářské práce je podle mého názoru naplněn výhradně na úrovni čistě formální (správné citace, členění, poměrně pečlivá metodika z hlediska přístupu k respondentům, dotazování atd.), nicméně teoretická práce připomíná místo pečlivého shromažďování dokladů a zhodnocení názorů spíše střílení prázdných frází v lepším případě a tvorbu bludů v horším.

Navrhuji akceptovat tuto práci na úrovni známky dobré v případě kvalitní obhajoby.

Jitka Lindová